

4 Ψυχικὸς διέκασμος Πλάτωνος

Καὶ ὁ Πλάτων, Πυθαγόρειος πάντοτε καὶ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ Σπαρτιατικὸν Πολίτευμα, τηρεῖ τὴν αὐτὴν ἐπὶ τῶν πολιτῶν διαίρεσιν, μὲ τὴν βασικὴν καὶ ριζικωτάτην καινοτομίαν, καθῆν συνδυάζων τὸν νοῦν ἢ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς μὲ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καθαρῶς, κατ' αὐτόν, ἐπίκτητα στοιχεῖα, διότι τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐδέχθη ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ ὕλικου περιβάλλοντος, λέγει «ὅτι τὰ τρία ταῦτα γένη τῶν πολιτῶν: τὸ βουλευτικὸν ἐπικουρικὸν καὶ χρηματιστικὸν, τὰ εὕρισκόμενα εἰς τὴν πόλιν, εὕρισκονται ἐνυπάρχοντα εἰς ἡμᾶς, ἐκεῖθεν ληφθέντα.¹

Θὰ ἦτο μάλιστα γελοῖον νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ θυμοειδὲς αἴφνης δὲν προέρχεται ἐξ ἀμαθῶν καὶ ὅτι τόσον αὐτὸ ὡς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲν εἶναι ψυχικὰ πάθη καὶ ἀδυναμῖαι θεραπευόμεναι διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ Παιδείας. Ἐπεκτείνων δὲ τὰς παρατηρήσεις του, ἀφίνων μάλιστα νὰ διαφανῇ ὅτι παραδέχεται τὴν φυλετικὴν κληρονομικότητα, ἣν παραδέχεται καὶ ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὡς παίζουσαν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν μοῖραν καὶ ζωὴν τῶν λαῶν, ἐξετάζων ὁ Πλάτων αὐτοῦς ὡς ἐνιαῖόν τι σύνολον, ὡς κοινότητα, βλέπει τὰς φυλάς νὰ αἰσθάνωνται καὶ σκέπτονται καθ' ὅμοιον διὰ μέσου τῶν αἰώνων τρόπον, σύμφωνον πάντοτε πρὸς τὴν κληρονομικὴν φυλετικὴν αὐτῶν διανοητικότητα, ὁρμὴν καὶ κλίσεις.²

Προκειμένου δὲ περὶ ψυχῆς ὁ Πλάτων τηρεῖ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς διάταξιν, διάκρισιν καὶ διαίρεσιν τῶν μερῶν αὐτῆς ἣν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι. Δικαιολογούμενος μάλιστα οὗτος κατὰ Πυθαγόρειον ὄλως τρόπον λέγει: «μανθάνομεν μὲν δι' ἄλλου τινὸς στοιχείου ἀπὸ ὅσα ἐντός μας ἔχομεν ὁρμῶμεν ἐπίσης δι' ἄλλου καὶ ἐπιθυμοῦμεν πάλιν διὰ τρίτου τινὸς τὰς ἡδονὰς τὰς σχετικὰς μὲ τὴν τροφήν, τὴν γέννησιν καὶ ὄσας ἄλλας συγγενεῖς πρὸς αὐτάς»³ ἔχομεν. Ἐπεξηγῶν δὲ τὴν θέσιν ἐνὸς ἐκάστου στοιχείου τῆς ψυχῆς μεταφέρει καὶ ἐν προκειμένῳ Πυθαγόρεια ἐπιχειρήματα λέγων: Τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ ὁποῦ μανθάνομεν καὶ τὸ ὁποῖον «ἀνθέλκει καὶ ἀποτρέπει τὴν ψυχὴν τοῦ ποθοῦντος».... «καὶ θέλοντος νὰ ἀπολαύσῃ» κάτι, τὸ στοιχεῖον τοῦτο, «τὸ ἐμποδίζον καὶ κυριαρχοῦν τῆς ἐπιτακτικῆς ἐπιθυμίας, τὸ ὁποῖον εἶναι διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ αὐτὴν, εἶναι ὁ λογισμὸς»,⁴ ἐνῶ τὰ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα τὴν ψυχὴν στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ πάθη καὶ νόσους τῆς ψυχῆς, προκύψαντα ἐκ τῆς γειτνιασεως αὐτῆς μὲ τὴν ὕλην,⁵ ὁ νοῦς εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ὕλην, ἐν θεῖον ἀπὸ

¹) S¹ob Sermo C l. de felicifate ἐκ τοῦ Ἰπποδάμου.

²) Ἐνθα ἀνωτέρω.

³) Stoī Serm I περὶ ἀρετῆς καὶ εὐτυχίας Ὁαμασίωνος.

⁴) Πλάτ Πολ, 440.

⁵) Αὐτόθι 435, 415, 437. 667.

κομμα. Τὸ δὲ θυμοειδὲς εἶναι «ἐπίκουρον τοῦ λογιστικοῦ, συγγενὲς πρὸς αὐτὸ ἐκ φύσεως ἐάν δὲν καταστραφῆ ἀπὸ κακῆν ἀγωγῆν.»¹ Ἐνῶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὴ αἰσθάνεται ζωνρὰν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει θορυβηθῆ ἔξ αἰτίας τῶν διαφόρων ἐπιθυμιῶν εἶναι ἄνευ λογικῆς καὶ κατάλληλον νὰ ἐπιθυμῆ ἀπολαύσεις καὶ ἄλλας τέρψεις»² μόνον.

Διὰ τοῦτο «ἀρμόζει εἰς τὸ λογιστικὸν στοιχεῖον τῆς ψυχῆς νὰ ἄρχῃ, ἐπειδὴ εἶναι σοφὸν καὶ ἔχει ἀναλάβει ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν ὑπὲρ ὁλοκλήρου τῆς ψυχῆς. Εἰς δὲ τὸ θυμοειδὲς νὰ ὑποτάσσεται καὶ νὰ εἶναι ἐπίκουρον πρὸς τὸ λογιστικόν», δι' οὗς λόγους ἀναφέρουν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς θὰ ἠδύνατο συνεργαζόμενα νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τὸ μὲν λογιστικὸν βουλευόμενον, τὸ δὲ θυμοειδὲς «ὑπερμαχοῦν καὶ ἐπόμενον πρὸς τὸν ἄρχοντα νοῦν, μὲ ἀνδρείαν δὲ ἐκτελοῦν τὰ βουλευθέντα»,³ δημιουργουμένης οὕτω μιᾶς ἀρίστης Πολιτείας ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀντίγραφον τῆς θείας τοιαύτης.

5 Ἄρχον ἀρχόμενον.

Ὅταν, προκειμένου περὶ τῶν πολιτικῶν τάξεων, οἱ μὲν Πυθαγόρειοι λέγουν ὅτι τὸ μὲν βουλευτικὸν πλῆθος, ὡς ἄριστον καὶ ὡς ἔχον τὸν σοβαρώτερον ἐν τῇ Πολιτείᾳ προορισμὸν καθ' ὃ βουλευόμενον «πρέπει νὰ ἄρχῃ», τὸ δὲ «βαναυσον νὰ ἄρχεται», διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ κοινὸν συμφέρον, ἐνῶ τὸ «ἐπίκουρον» πρέπει νὰ ἄρχῃ μὲν τοῦ «βαναύσου» ὡς ἀνώτερον αὐτοῦ πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς, νὰ «ἄρχεται» δὲ ὑπὸ τοῦ βουλευτικοῦ πλῆθους ὡς καλύτερον του πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς· ὁ δὲ Πλάτων νὰ ἐπιδοκιμάζῃ, καθ' ὃν τρόπον εἶπομεν, τὴν γνώμην ταύτην μὲ τὰ αὐτὰ αἰτιολογικά, θέτουν τὴν βάσιν τῆς θεωρίας «τοῦ ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου» ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῆς πνευματικῆς διαφορᾶς τῶν ἀτόμων.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηριζόμενος ὁ Πλάτων δημιουργεῖ τὴν πνευματοκρατικὴν, του ἀριστοκρατίαν, ἐξαρτῶν ἐξ οὗτῆς τὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας τῆς Πολιτείας. Ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης βασιζόμενος εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἀξίωμα: «Οὐκ ἔστιν ὅπως σωτηρία ταῖς πόλεσιν ἔσται ἐάν μὴ οἱ φιλόσοφοι ἄρξωσιν ἢ οἱ νῦν ἄρχοντες βασιλεῖς καὶ δυνάσται... φιλοσοφήσωσιν».⁴ Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης στηριζόμενος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπεστήριξε καὶ ἀνέ-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 437.

²) Αὐτόθι 439.

³) Πλάτ. Φαίδ. 64-65.

⁴) » Πολιτ. 440.

πτυξεν έκτενώς τήν γνωστήν θεωρίαν αὐτοῦ «Φύσει δοῦλοι καὶ φύσει ἐλεύθεροι» ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστήριξεν, ὡς γνωστόν, πολλά ἐπιχειρήματα πρὸς καταπολέμησιν τῶν πολιτικῶν δοξασίων τοῦ Πλάτωνος, τὰς ὁποίας καὶ «παράκρουσιν»¹ ὡς οὐτοπίαν τούτέστιν ἐχαρακτήρισεν, καταλήξας καὶ οὗτος εἰς τὴν ἀρχὴν φύσει λαοὶ ἐλεύθεροι καὶ φύσει δοῦλοι.

6 Φύσις ἀνθρώπου κατὰ τοὺς Πυθαγορείους.

Ἄλλ' ὅποια τις ἦτο ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοὺς Πυθαγορείους, ποῖαν θέσιν παρ' αὐτοῖς κατεῖχον τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια καθίστων αὐτὸν παιδαγωγικῶς κατάλληλον; Συνεφώνει πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ Πλάτων;

Κατ' αὐτούς, ὡς ἀφέθη νὰ νοηθῆ, ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰς φυλακὴν ἐντὸς τοῦ σώματος εὕρισκομένη, ἀποτίουσα ποιήν διὰ προγενέστερα αὐτῆς ἀδικήματα.²

Παρεδέχοντο μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ὡς συνισταμένην τῶν δύο τούτων ἀντιθέτου φύσεως στοιχείων, ὅστις εἶχεν ὡς ἰδεώδες, ὡς ἀγαθὸν, τὴν εὐδαιμονίαν.³

Οἱ Πυθαγόρειοι θέλοντες ἀφ' ἐνός νὰ ἐξηγήσουν τὸν ὄρον «εὐδαιμονία» καὶ τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τῶν ἄλλων ζώων ἔλεγον: «Ἄλλα μὲν τῶν ζώων εἶναι ἐπιδεκτικὰ εὐδαιμονίας, ἠθικῆς δηλαδή καὶ πνευματικῆς τελειοποιήσεως, ἧτις εἶναι ἰδιότης τῆς ψυχῆς, νὰ μανθάνη, ἄλλα δὲ εἶναι ἀνεπίδεκτα ταύτης». Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγεται ὁ ἄνθρωπος «ὡς λόγον ἔχων». Εἰς δὲ τὴν δευτέραν πάντα τὰ ἄλλα ζῶα, ὡς «μὴ λόγον ἔχοντα». Ἐξήγουν λοιπὸν οὕτω τὴν αἰτίαν τῆς μαθήσεως καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου, χαρακτηρίζοντες τὴν μάθησιν ὡς πηγὴν τῆς εὐδαιμονίας.

Παρεδέχοντο ἐπίσης ὄντα «λόγον ἔχοντα» ἀφ' ἑαυτῶν τέλεια «αὐτοτέλη», μὴ ἔχοντα ἀνάγκην, ὡς αἴφνης ὁ θεὸς ἐξωτερικῆς τινὸς βοηθείας διὰ νὰ καταστῶσιν τέλεια, διότι ταῦτα εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν αὐτάρκη, καὶ τέλεια,⁴ ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος καίτοι ὄν «λόγον ἔχον», διὰ νὰ γίνῃ τέλειος πρέπει νὰ τύχῃ ἐξωτερικῆς βοηθείας, ὡς «ἐπιδεής», ἀνεπαρκῆς δηλαδή. Διότι δὲν ἦρκει οὗτος νὰ ἔχῃ μόνον ἀγαθὴν φύσιν καὶ θέλησιν πρὸς μάθησιν ἀλλὰ καὶ νὰ τύχῃ ἀγαθῶν καὶ πεφωτισμένων διδασκάλων, χρηστοῦ καὶ ἠθικοῦ περιβάλλοντος, φιλοπροόδου καὶ εἰς

1) Πλάτ. Πολιτ. 444.

2) » » 440 c.

3) Ἄριστ. Α Ε σελ. 383 α-ς

4) Αὐτόθι.

τόν προορισμόν της εύρισκομένης ἀρχῆς,¹ σημεῖον σπουδαῖον τῶν Πυθαγορείων πολιτικῶν δοξασιῶν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δέν νοεῖται πρόοδος. Καί διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται πλήρης πολιτικῆ εὐνομία, διὰ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῇ ἡ Πολιτεία ἔχουσα ὡς ἀξίωσιν τὴν ἐπικράτησιν εὐνομίας.

Ἐπίσης ὑπεστήριζον ὅτι ἐκ τῶν λογικῶν ὄντων, τῶν ἀνθρώπων, ὑπάρχουν δύο φύσεις : ἡ ἀγαθὴ καὶ ἡ κακὴ.

Κατὰ μὲν τὴν πρώτην οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἐπιδεκτικοὶ προόδου καὶ τελειοποιήσεως, ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀγωγή, τὸ ἐν γένει περιβάλλον νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀρμόζουσαν ἐπίδρασιν. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἡ πρόοδος, ἡ βελτίωσις καὶ ἡ τελειοποίησις εἶναι τι τὸ ἀνέφικτον. Διότι ὡς ἔλεγον : «Μὴ δυνάμενα ὄντα νὰ γίνουσι ἀφ' ἑαυτῶν τέλεια εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οὔτε ἀπὸ ἀγαθῆν φύσιν ἔτυχε νὰ προικισθοῦν οὔτε καὶ νὰ τύχουν καλῆς ἀγωγῆς ἢ διότι γενικῶς ὑπῆρξαν ὡς πρὸς τὴν ψυχικὴν διάθεσιν φαῦλα»,² θεωρία ἐκ τῶν πραγμάτων, ἐκ τῆς φύσεως ἐξαχθεῖσα, υἱοθετήθη ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος,³ ζητηθείσης εἰς τὴν ἀγωγήν τῆς ἐφαρμογῆς της. Διότι ἡ ἀγωγή καὶ ἡ μόρφωσις τὴν ὁποῖαν θὰ ἐλάμβανεν ὁ νέος ἔπρεπε νὰ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὰς κλίσεις καὶ τὴν πνευματικὴν του δυναμικότητα, διὰ νὰ καταστῇ οὔτις ἀποδοτικὴ μονάς.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ ἡ νεωτέρα ἀγωγή στηριζομένη, διαγιγνώσκουσα ὁμῶς εἰς τὰς κακὰς φύσεις καὶ κάποιον θετικὸν πρὸς καλλιέργειαν στοιχεῖον, κατατάσσει τὰ παιδιά ἀναλόγως εἰς κατηγορίας, ζητοῦσα νὰ μετατρέψῃ πάντα εἰς θετικὰς καὶ παραγωγικὰς μονάδας, ἔχουσα ὡς ἰδανικὸν νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τῆς κοινωνίας τοὺς ἀρνητικοὺς πρὸς τὴν πρόοδον παράγοντας.

Οἱ Πυθαγόρειοι ὡσαύτως διήρουν τοὺς «τελήους» εἰς δύο διακεκριμένας κατηγορίας :

α) Εἰς τοὺς κατὰ Φύσιν τελείους καί :

β) Εἰς τοὺς κατὰ Βίον τοιούτους.

Καὶ ὅσοι μὲν εἶναι «τέλειοι κατὰ φύσιν» αὐτοὶ εἶναι «μόνον ἀγαθοί». Παρουσιάζουν τουτέστι εὐφορον καὶ κατάλληλον πρὸς τελειοποίησιν ἔδαφος, ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ «προαίρεσιν» θέλησιν πρὸς μάθησιν. Διότι οὗτοι εἶναι οἱ ἔχοντες τὴν «ἀρετὴν», τὴν δύναμιν ἢ δεξιότητα πρὸς τελειοποίησιν. Καθ' ὅσον κατ' αὐτοὺς «ἡ ἀρετὴ τῆς φύσεως ἐκάστου ἀνθρώπου εἶναι καὶ τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς τελειοποίησιν». ⁴ Ἡ δύναμις ὁμῶς αὕτη πρέπει νὰ τύχῃ μερίμνης, νὰ τελειοποιηθῇ διὰ νὰ μὴ μετατραπῇ εἰς κακοποιὸν καὶ ἀντικοινωνικὸν παράγον.

¹) Sforb. λόγ. II] περὶ φρονήσεως

²) Αὐτόθι.

³) Orusq. graec. Veter. Scrip. Τόμ. II 284. Λειψία 1831.

⁴) Αὐτόθι.

τα, ἔτοιμον καὶ ἱκανὸν νὰ συντρίψῃ καὶ συνθλίψῃ πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν ἐδημιούργησαν οἱ αἰῶνες. Πρέπει δηλαδὴ νὰ γίνουν «κατὰ βίον τέλειοι» οὗτοι: Διότι ὅσοι «εἶναι κατὰ βίον τέλειοι» αὐτοὶ εἶναι οἱ φρόνιμοι, οἱ ἐπισιτήμονες, οἱ σώφρονες καὶ «ἐπαῖοντες». Καθ' ὅσον οὗτοι «ἐτελειοποιήθησαν ἀπὸ τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἐξέτασιν τῆς καθημερινῆς ἡ ζωῆς», εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ κατατείνῃ ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία διὰ νὰ καταστήσουν τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἐπιστήμης, τῆς γνώσεως εὐδαίμονα, ἀρχὴ ἣτις ἀπετέλεσε τὴν βᾶσιν τῆς Σπαρτιατικῆς καὶ Πλατωνικῆς νοησιάρχιας.

Ὁ ἄνθρωπος κατ' αὐτοὺς εἶναι ζῶον κατ' ἐξαιρέσιν εὐνοηθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Διότι «μὲ τὸ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ ἀποτυπῶνῃ ἐντὸς τοῦ τὸν ὀρθὸν λόγον, νὰ ἐννοῇ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ θεῖον». «μὲ τὸ νὰ ἴσταται ὁρθιον νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸν Οὐρανὸν τί ἄλλο μαρτυροῦν ταῦτα ἢ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔτυχε θείας συνδρομῆς»; ² Μολονότι ἡ θεωρία αὕτη εἶναι πολὺ παλαιά, ἀναγομένη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ, τῆς ὁποίας ἴχνη ἀνευρίσκονται παρ' Ὀμήρῳ, ἐν τούτοις δύναται σοβαρῶς νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι διὰ τῶν Πυθαγορείων καὶ τῆς ἀποκρύφου αὐτῶν θρησκείας κατέστη παρὰ τοῖς Ἑλλησι κοινὴ πλέον πεποίθησις, ὅτι «τὸ ἀνθρώπινον γένος μετείληφεν ἀθανασίας» καὶ ὅτι ὁ «ἄνθρωπος φέρει ἐν ἑαυτῷ θεόν» γενόμενος, οὕτω τὸ τελειότερον τῶν δημιουργημάτων του. ³ Διότι, ὡς θεολογοῦντες, πλέον ἔλεγον «ὁ θεὸς ἐκφράζων τὴν ἐλευθέραν του θέλησιν οὕτως διεμόρφωσε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν εἰς τοιαύτην κατάστασιν νὰ μὴ εὐρίσκεται δηλαδὴ εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐπιτελῇ τὸ καλὸν ἀλλ' οὔτε καὶ πάλιν νὰ μὴ ἔχῃ τὴν διάθεσιν νὰ ἐκτελῇ αὐτό. ⁴ Διότι ὁ θεὸς ἐνεφύτευσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τοιαύτης φύσεως ἐξουσίαν, ὥστε ἔχει καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐλευθέραν συγχρόνως βούλησιν νὰ πράττῃ πᾶν ὅ,τι θέλει. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος αἷτιος τῆς ἐκτελέσεως καὶ κυριότητος τῶν ἀγαθῶν, κύριος δὲ τῆς κακορμήσεως καὶ παρακολληθήσεως αὐτῶν ὁ θεός. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον λογικὸν καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸν κατάλληλον δράσιν, τὸν ὀνομαζόμενον νοῦν, διὰ τοῦ ὁποίου μέλλει νὰ γνωρίσῃ τὸν θεόν». ⁵ Παρεδέχοντο τούτέστι οὗτοι τὸν ἄνθρωπον αὐτεξούσιον, κύριον καὶ ὑπεύθυνον τῶν ἰδίων του πράξεων, ἱκανὸν ἐὰν θελήσῃ νὰ γνωρίσῃ, μελετῶν καὶ σπουδάζων τὴν ἀλήθειαν τὴν διεύθυνουσαν τὰ πάντα; αἰσθητὰ ἢ νοητὰ δύναμιν, αὐτὸν τὸν θεόν.

¹) Opusq. graec. Ueter Scrip. II 214. Λειψίας 1831.

²) Αὐτόθι.

³) »

⁴) »

⁵) »

Διότι ὁ νοῦς εἶναι ἡ ἀφειρηρία, ἡ ἀρχὴ τῆς γνώσεως, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἀληθείας, τὴν ὅποιαν ὁ ἄνθρωπος μελετῶν καὶ ἐκπαιδευόμενος δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, γενόμενος οὕτως κύριος τῆς τύχης τοῦ κατ' αὐτούς, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν καὶ νὰ ὑπάρχουν ἀφθονα ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἐν γένει μέσα

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φροντίσῃ ἡ Πολιτεία, διὰ τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὑπαγορευομένων ὑγιεινῶν γάμων, νὰ δημιουργήσῃ ἀκμαίους καὶ ὑγιεῖς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καρπούς, παρέχοντας ἕδαφος κατάλληλον πρὸς ἀνάπτυξιν ἢ τελειοποίησιν, ἡ δὲ κοινωνία νὰ εἶναι διὰ τῆς οἰκογενειακῆς, σχολικῆς καὶ λοιπῆς κρατικῆς ἀγωγῆς ἄριστον περιβάλλον, παρέχον ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἀτόμων, τῶν ὁποίων ἡ Πολιτεία συνέστη ἐπὶ τὸ «κρατεῖν καὶ ἀρχεσθαι τῶν ἀναγκῶν».

Ἄρεται τῆς ψυχῆς.

Ἐπειδὴ κατ' αὐτούς ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι «σύστημα» σύνθεσις πράξεων, ἡ δὲ εὐδαιμονία, αὐτὴ ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ «μαθήσεως, προαιρέσεως καὶ προνοίας» εἶναι καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν πραγματοποιεῖται παρὰ μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους «κατὰ βίον τελείους», οἱ ὅποιοι μόνον διὰ τῆς φρονήσεως γίνονται τοιοῦτοι, ἐπειδὴ δὲ ὡσαύτως οἱ φρόνιμοι αὗτοι, μόνον διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ ἠθους γίνονται τοιοῦτοι, διὰ τοῦτο καθήκον τῆς Πολιτείας ἦτο νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους φρονίμους, «Ἐπιστάτας» τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ὑφίστανται καὶ πρέπει νὰ συνδέουν τὰ ἄτομα μεταξύ τῶν καὶ τὰς κοινωνίας διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἀπαραίτητος εὐδαιμονία εἰς αὐτάς καὶ εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ ψυχὴ ἐλαμβάνετο ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς σύνθεσιν ἐκ τριῶν διακεκριμένων μορίων, δυνάμεων ἢ ἰδιοτήτων ἢ οὐσιῶν ὡς εἶδομεν, αἱ ὁποῖα παρουσιάζοντο ὑπὸ ἐνιαίαν ἐκδήλωσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς νοῦς, περικλείων τὴν βούλησιν καὶ τὴν ὁρμὴν πρὸς δράσιν. Ὁ σκοπὸς ἦτο πῶς νὰ προσαρμοσθοῦν τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὥστε νὰ παρουσιασθῇ ἀρμονία καὶ τάξις εἰς τὴν ψυχὴν, ἥτις θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀτόμου ὡς ὕψιστον παρ' αὐτοῖς ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀντιστοιχὸν τοιαύτην εἰς τὴν Κοινωνίαν ὡς τὸ μοναδικὸν τέρμα τῆς ἀνθρώπινης ἀποβλέψεως.

Οἱ Πυθαγόρειοι παραδεχόμενοι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτο σύ-

1) Stob Ἐκλογαί. II Η' «Περὶ τῶν ἐφ' ἡμᾶς».

νισταμένη ψυχῆς καὶ σώματος μὲ «ἀγαθόν», τὴν ὡς εἶδομεν εὐδαιμονίαν, ὑπεστήριζον ὡσαύτως ὅτι κατ' ἀναλογίαν εἰς ἕκαστον τῶν διαφόρου φύσεως δύο τούτων στοιχείων ψυχῆς καὶ σώματος, ὑπῆρχον καὶ ἴδια ἀγαθὰ, ἀρεταί, ἀνάλογοι πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν ἦτοι διὰ μὲν τὴν ψυχὴν πνευματικαὶ διὰ δὲ τὸ σῶμα σωματικαί.

Οὕτω οὗτοι ὡς «ἀγαθὸν τῆς ψυχῆς» παρεδέχοντο κάτι τὸ τετραπλοῦν «τετρακτῶν» ἀγαθοῦ, πνευματικοῦ περιεχομένου.

Ἦτοι 1) τὴν Φρόνησιν ἀρετὴν τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς
 2) τὴν Ἀνδρείαν » τοῦ θυμοειδοῦς » »
 3) τὴν Σωφροσύνην » τοῦ ἐπιθυμητικοῦ » »
 4) τὴν Δικαιοσύνην » ὄλων τῶν μορίων » »

Διότι, ὡς ἐκεῖνοι, ἐρμηνεύοντες ἔλεγον «ὅταν τὸ κρεῖσσον ἄρχῃ» τὸ δὲ «χέρηρον» ἀκολουθῇ καὶ τὰ δύο δὲ ἀπὸ κοινοῦ ἐπιδοκιμάζουν καὶ συμφωνοῦν μεταξύ των, τότε ἐπέρχεται καθ' ὅλην τὴν ψυχὴν ἠθικὴ τελειότης καὶ ἀπόλυτος γαλήνευσις¹ καὶ παύσις πάσης κακίας. «Ἡ δὲ σωφροσύνη ἐπέρχεται ὅταν τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς»² ἦτοι τὰ σφοδρὰ πάθη καὶ αἱ ἀδυναμίαι «ὑπακούουν εἰς τὸ λογιστικὸν μέρος αὐτῆς»³ ὅταν πάλιν ὑπακούει τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς εἰς τὸ λογιστικὸν τότε ἐπέρχεται ἡ ἀνδρεία⁴, ἥτις ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι τὸ λελογισμένον καὶ τὸ ἐν γνώσει τῶν κινδύνων ἐπιδεικνυόμενον θάρρος. Ὅταν δὲ πάντα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς ἀκολουθοῦν τὸ λογιστικὸν αὐτῆς τότε ἐπέρχεται ἡ δικαιοσύνη⁵, διότι ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων ὅν ἐπεμβαίνει εἰς τὸ ἔργον ἄλλου, πράττον τὸ ἴδιον μόνον ἔργον, ἐπερχομένης οὕτω ἀπολύτου τάξεως καὶ εὐνομίας εἰς τὴν ψυχὴν, ἥτις ἀντικατοπρίζεται εἰς τὰς πράξεις καὶ σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου, εἰς ὅν ἐμφανίζεται ἡ σωφροσύνη.

δ. Ἀρεταὶ τοῦ σώματος.

Ἐπεστηρίζετο ἐπίσης παρ' αὐτῶν ὅτι ὡς ἀγαθὸν τοῦ σώματος, δυνάμενον καὶ αὐτὸ νὰ λάβῃ διὰ τῆς καταλλήλου ἀσκήσεως, ἀγωγῆς καὶ διαίτης τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν καὶ δεξιότητα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιδιωκομένης εὐδαιμονίας ἦτο ὡσαύτως «τετρακτῶς» τὶς ἀγαθῶν, ἅτινα ἔπρεπε νὰ ἔχουν ὡς κατακλειδα, ὡς κοινὸν δίκαιον τὴν εὐασθησίαν.

1) Στὸν Ἐκλογ. 11Η' «Περὶ τῶν ἐφ' ἡμᾶς».

2) Αὐτόθι.

3) »

4) »

5) »

Ἡ περίφημος αὕτη τετράς εἶχεν οὕτως :

1) Τό κάλλος ἀρετῆ τοῦ αἰσθητοῦ καί μὴ ὄρατοῦ κόσμου.

2) Ἡ ὑγεία ἀρετῆ τῆς βουλήσεως τοῦ αἰσθητοῦ καί νοητοῦ καλοῦ.

3) Ἡ εὐεξία ἀρετῆ τοῦ δρῶντος ἠθικοῦ καί αἰσθητοῦ κόσμου. ¹ Καί

4) Ἡ εὐαισθησία ἀρετῆ ὅλων τῶν στοιχείων, ὡς γενική αἰσθησις ἀρμονίας τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν, οὔσα καί ἡ δικαιοσύνη τοῦ ὀλικοῦ κόσμου ἐν τε τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου καί τῷ σύμπαντι.

Παρεδέχοντο ἐπίσης συμφώνως πρὸς τὴν Πυθαγόρειον «Ἀνάγκαν», καθ' ἣν, ὡς εἶπομεν, τὸ ἀσθενέστερον ὑπέκει εἰς τὸ ἰσχυρότερον, ἐπερχομένης οὕτω τῆς δικαιοσύνης, ὅτι τὰ μικρότερα τῶν ἀγαθῶν ἀκολουθοῦν καί ὑπηρετοῦν τὰ ἰσχυρότερα ἢ ὡς ἔλεγον οὗτοι τὰ ἀνώτερα τῶν ἀγαθῶν «δορυφοροῦνται» ² ὑπὸ τῶν μικροτέρων καί ἀσθενεστέρων κατὰ τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἀρμονίας, ἐκδηλουμένης ἐν μικρογραφίᾳ ἐν τῷ ὀλικῷ καί πνευματικῷ ἀνθρώπῳ, καθ' ἣν τὸ ἰσχυρότερον δεσπόζει καί ὑπερμαχεῖ τοῦ ἀσθενεστεροῦ, τὸ ὁποῖον ὀφείλει, ὡς ἔχον ὀλιγώτερα στοιχεῖα νὰ ἔπεται καί δεσπόζεται. Τοῦτο ἀποτελεῖ δίκαιον ἐν τῇ φύσει, τὸ ὁποῖον «Κρατεῖ κατὰ λόγον καί δυνάμει τοῦ παντός».

9. Ἠθικὴ καί πνευματικὴ τάξις.

Οὕτω ὡς ἔλεγον ἡ ὑγεία, ἡ εὐεξία καί ἡ εὐαισθησία δορυφοροῦν, διὰ τῆς ἐξυπηρετήσεως παρ' αὐτῶν τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, ἔχουσαι ὡς ἔμμεσον ἐπίκεντρον ἐνεργείας τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ παντός ἐμποδίου διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς προορισμὸν, διὰ νὰ καταλήξῃ καί ἐπιτύχῃ τὴν ἐκ τῆς τελειώσεως εὐδαιμονίαν. Ἡ δὲ φρόνησις, ἡ ἀνδρεία ἢ σωφροσύνη καί ἡ δικαιοσύνη δορυφοροῦν τὸν Νοῦν τῆς ψυχῆς. Τουθ' ὕπερ δηλοῖ ὅτι ἡ διὰ τῆς μελέτης καί πνευματικῆς ἐπιδόσεως ἀποκτηθεῖσα γνῶσις ἐξυπηρετεῖ τὰς ποικίλας ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἐξυψοῦσα τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ σημείου νὰ γνωρίσῃ διὰ τοῦ Νοῦ τὸν Θεόν, τὴν ὑψίστην καί αἰώνιαν ἀλήθειαν.

Διότι «ὁ Νοῦς δορυφορεῖ τὸν Θεόν»... «Ὁ Θεός δὲ εἶναι ὁ ἀνώτατος καί ὁ κυβερνῶν τὸ σύμπαν ἄρχων, ἐνῶ ἄρχων τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ Νοῦς. Τῆς δὲ περὶ τὸν κόσμον εὐδαιμονίας εἶναι ἡ φρόνησις».

¹) Ἐκ τῶν τοῦ Ἀρχύτα Ἠθικά V.

²) Αὐτόθι 13, 36.

³) »

Ἄλλ' ἢ φρόνησις δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν ἢ «ἐπιστήμη ἀκριβῆς γνῶσις τῆς εὐδαιμονίας, ἣτις ἀφορᾷ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐπιστήμη μᾶλλον τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου». ¹ Περὶ αὐτὴν ἐπομένως ὡς εἰς ἀρετὴν τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ στραφῇ ἢ προσοχὴ τῆς ἀνθρωπότητος διότι μόνον δι' αὐτῆς ἢ ζωῆς θά λάβῃ τὴν ἀρμόζουσαν κατεύθυνσιν κατὰ τοὺς Πυθαγορείους. Καθ' ὅσον δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τις μόνον ἐπιστήμων καὶ πολυμαθὴς ἀλλὰ καὶ φρόνιμος διὰ νὰ ἀποβῇ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, πρὸς τὴν Πολιτείαν, τὴν κοινωνίαν ὠφέλιμος. Διότι «τὸ ὄλον εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ μέρους», τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ διέπῃ καὶ νὰ ἰσχύῃ.

10. Νοῦς—Μονὰς—Εἶδος.

Ἐλέχθη ὅτι «ὁ Νοῦς δορυφορεῖ τὸν Θεόν», ὅτι ὁ Νοῦς εἶναι ὁ κυβερνῶν ὁ ἄρχων τῆς ψυχῆς. Δὲν ἐλέχθη ὁμοίως ὅτι ἡ ψυχὴ ἐθεωρεῖτο ὡς αἰτία τῆς ζωῆς, ἡ δύναμις μᾶλλον τῆς ζωῆς, τὴν ὁποῖαν λαμβάνει ἢ ὕλη. Καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ χρησιμεύει ὡς κατοικία τοῦ Νοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριον αὐτῆς «μόριον».

Ὁ Νοῦς οὗτος εἶναι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ φύσεως πρὸς τὴν παγκοσμίως ἄρχουσαν Μονάδα ἢ Ἐνάδα, ἣτις διεκόσμησε τὸν κόσμον εἰς «ἓν ἄριστον ὄλον», εἰς τὸ ὁποῖον διαφαίνεται καὶ ἄρχει τὸ «θεῖον πνεῦμα» ὁ Νοῦς, ὅστις εἶναι «ὄν ἄφθαρτον, ἀρχὴ καὶ αἰτία διακοσμήσεως ὄλων.» ²

Ὁ Νοῦς κατ' αὐτοὺς ὡς «ἀρχὴ ἐπιστήμης» ³ εἶναι αὐτὴ ἡ γνῶσις, ἡ δύναμις, ἣτις συλλαμβάνει τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀκριβῆ φύσιν καὶ οὐσίαν τῶν πάσης φύσεως πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ «ὅμοια διὰ τῶν ὁμοίων γινώριζονται» ⁴ διὰ τοῦτο ὁ Νοῦς λόγῳ τῆς φύσεώς του, δέχεται καὶ νοεῖ τὰ «νοητά», τὰ Νοῦν ἢ νόησιν ἔχοντα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὡς ἀμετάβλητα εἶναι αἰώνια, αἰώνιος ἐπομένως εἶναι καὶ ὁ Νοῦς.

Εἶπομεν ὅτι ὁ ἐν ἡμῖν Νοῦς ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῶν, ὡς ἔχων τὴν αὐτὴν σύστασιν καὶ φύσιν πρὸς τὴν διακοσμοῦσιν τὸ Σύμπαν δύνάμιν. Τοῦτο δὲ, διότι ἦτο «ἀμέριστος, ἀδιαίρετος ὡς ἡ μονὰς ἢ στιγμὴ καὶ τὸ νοητόν.» ⁵

Κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἣτις κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἦτο «τὸ εἶδος», ἡ γενικὴ ἔννοια τῶν ὄντων κατὰ κατηγορίας λαμβανομένων, κατηγορίας αἵτινες περιεῖχον

¹ Ἐκ τῶν τοῦ Ἀρχύτα Ἠθικὰ V.

² Stob λόγ. ΠΓ* περὶ Οἰκονομίας. IV

³ Αὐτόθι. Ἐκλογαί I-H LI σελ. 784f

⁴ » » » » » »

⁵ Ἐνθα ἀνωτέρω.

ἀφ' ἑνὸς τὴν ὕλην τῆς μορφώσεως καὶ τὴν δύναμιν τῆς διαπλάσεως ἡ αὐτῆς—τὸ εἶδος λέγομεν, ἦτο ὡς νοητόν, τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὸν «Νοῦν». Διὰ τοῦτο κατ' αὐτούς, «Τὸ εἶδος οὔτε πέρασ σώματος οὔτε καὶ ὄριον αὐτοῦ εἶναι ἀλλὰ μόνον ἀποτύπωσις τοῦ ὄντος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ εἶδους» ὡς ἐκδήλωσις, ὡς Μορφή.¹

Ἔχομεν ἐπομένως τὴν πρώτην αἰτίαν ὡς δύναμιν καὶ οὐσίαν τόσον ἑαυτῆς ὅσον καὶ τῆς συνολικῆς ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης οἱ Πυθαγόρειοι, ὀρμώμενοι ἐχαρακτήριζον τὸν κόσμον ὡς «ζῶον» ἢ ζῶν ὄν ἢ «ζῶον ἐννοῦν», ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἠπλοῦτο τὸ νοῦν ἔχον εἶδος, ὁ νόμος τῆς γενέσεως, τῆς αἰτίας τῆς δημιουργίας.

Καὶ ταῦτα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν γενεσιουργὸν νόμον καὶ τόσα μόνον ἐξ αὐτοῦ ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ δεიχθῆ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ συγγένεια πρὸς τὴν γνωστὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν τῶν Ἰδεῶν.

11, Παιδαγωγικαὶ ἀρχαὶ Πυθαγορείων.

Οἱ Πυθαγόρειοι παρετήρουν μεγίστην συγγένειαν μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν τόνων τῆς μουσικῆς, τὴν ὁποῖαν ἔβλεπον νὰ διατείνεται διὰ μέσου τοῦ σώματος, τῶν ἐπὶ μέρος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης κατὰ συνέπειαν κοινωνίας.

Πράγματι βλέπομεν αὐτούς νὰ διισχυρίζονται: «Ἀφοῦ προσομοιάζει ὁλόκληρος ἡ ὠργανωμένη πολιτικῶς κοινωνία μὲ λύραν, διὰ τοῦτο αὕτη ἔχει ἀνάγκην πρῶτον καταρτύσεως δεύτερον συναρμογῆς καὶ τελευταῖον ἐπιψαύσεως καὶ ἀρμονικῆς χρησιμοποίησεως»²

Καὶ ὅπως ἡ λύρα ἔχει τρεῖς χορδὰς τὴν Νήτην, τὴν Μέσην καὶ Ὑπάτην, τοιοῦτοτρόπως ἡ ἔμμουσος προσαρμογὴ τῆς πολιτικῶς ὠργανωμένης κοινωνίας γίνεται διὰ τριῶν τινῶν μέσων καὶ τρόπων. α) Διὰ λόγων, διὰ διδασκαλίας τουτέστιν. β) Δι' ἀσκήσεως τῶν ἠθῶν καὶ γ) διὰ τῶν Νόμων, οἵτινες ἀσκοῦσιν ἐπὶ τῶν πολιτῶν τυρρανικὴν ἐπιβολὴν, τιμωροῦντες αὐστηρότατα πάντα παραβάτην. Διὰ τῶν τριῶν τούτων μέσων πρέπει νὰ ἐκπαιδεύηται ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ γίνεται περισσότερον ἐνάρετος.³

¹) Ἐγχειρίδ. Φιλοσοφίας Ἀντωνιάδου σελ. 51 Ἀθῆναι 1909.

²) Αὐτόθι.

³) Stob λόγ. περὶ εὐτυχίας 101.

⁴) Orusq. graec. Ueter. περὶ εὐτυχίας 10.

α) Διότι ἡ ἐπίτευξις τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς ἀρμονίας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὸ ἄτομον τῆς ἀρετῆς ἣτις προέρχεται ἀπὸ φόβον, «τὸν ὁποῖον παρασκευάζει ὁ Νόμος». ¹ Καθ' ὅσον οὗτος παρεμποδίζει, προλαμβάνει ἢ καὶ τιμωρεῖ πάντα παρεκτρεπόμενον, συγκρατῶν ἢ καὶ δημιουργῶν τὴν πολιτικὴν ἀρμονίαν, ἀντιστοιχῶν οὕτω πρὸς τοὺς μουσικῶς νόμους.

β) Ἀπὸ τὴν αἰδῶ.

Ταύτην προπαρασκευάζουν καὶ δημιουργοὺν τὰ ἦθη. Διότι «οἱ ὀρθῶς ἐθισθέντες ἐντρέπονται νὰ πράττουν αἰσχρά». ² Ταῦτα πράγματι, ὡς ἀπ' αἰῶνων παρὰ τῷ λαῷ συνηθῆσαι, διαπλάσσουν τὸν χαρακτήρα, διαμορφοῦν τὴν ψυχὴν, «ὡς ἀκριβῶς διαμορφοῦται εἰς ὠρισμένον τύπον ὁ χυνόμενος κηρός». Τὰ ἦθη δημιουργοὺν καὶ ἐμποιοῦν εἰς τὸ ἄτομον δευτέραν φύσιν, ἰσχυροτέραν τῆς φυσικῆς τοιαύτης. Ταῦτα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ μέλος τῆς μουσικῆς.

Τὰ ἔθη λοιπὸν ταῦτα εἶναι τὸ ἰσχυρότερον παιδαγωγοῦν μέσον. Αὕτη δὲ ἡ παρακολούθησις τῆς ζωῆς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ γνῶσις καὶ ἡ παγίωσις τῶν γνώσεων ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ἄσκησιν καὶ συνήθειαν. Διότι «πολλαὶ τῶν γνώσεων μας οὔτε κατὰ φύσιν, ἀφ' ἑαυτῶν τουτέστιν, ἀλλ' ἀφοῦ τὰς ἐδιδάχθημεν, ἀπεκτήθησαν». ³ Ἡ βᾶσις μάλιστα καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς μαθήσεως καὶ συνεπῶς καὶ τῆς γνώσεως ὀφείλεται εἰς τὸ ἔθος διότι καὶ ἡ «ἐπιστήμη ἐξ ἔθους ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐμπειρίαν ἔγινεν ἐπιστήμη». ⁴ Εἶναι δὲ ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ χαρακτήρ μας εἶναι ἀποτέλεσμα καλῶν ἢ κακῶν συνηθειῶν. Διότι «φαῦλα μὲν ἦθη ὑπάρχουν εἰς ὄσους ἐσυνήθισαν μὲ κακὰς συνηθείας ἠθικά δὲ τοιαῦτα εἰς ὄσους ἐσυνήθισαν μὲ καλὰς τοιαύτας» ⁵ καὶ

γ) Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ὁ λόγος ἢ διδασκαλία. Ἡ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας κατ' ἀρχὰς παρεχομένη ἠθοκλαστικὴ ἀγωγή καὶ ἡ διαδεχομένη αὐτὴν μορφωτικὴ σχολικὴ τοιαύτη, αὕτη ἣτις διεγείρει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς νεότητος τὸν θαυμασμόν πρὸς τὰς εὐγενεῖς πράξεις καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς μίμησιν. Διότι πράγματι «οἱ λόγοι διδάσκουν καὶ ἐμποιοῦν ἐπιθυμίας πρὸς ἀρετὴν». ⁶ Ἀντιστοιχοῦν δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐμμέτρως ἄδομένου ποιήματος.

Παραλλήλως ὁμοῦ πρὸς τὰ ἀνωτέρω παιδαγωγοῦντα

¹) Stob. λόγ. περὶ εὐτυχίας 101.

²) Αὐτόθι.

³) Ἀριστ. Μεγ. Ἠθικά Α. ΚΑ.

⁴) Αὐτόθι.

⁵) » » =

⁶) Stob. λόγ 101 ἐκ τοῦ Ἰπποδάμου «περὶ εὐτυχίας».

μέσα λίαν μάλιστα έπαγωγά προς άρετήν έθεωροϋντο και έπεβάλλοντο «τά συσσίτια, αί φρατρίαι και συσκηνώσεις». Διότι πάντα ταϋτα είχαν την δύναμιν να προσαρμόσουν το ήθος των νέων προς το «ώραϊον», το «δίκαιον» και το «συμφέρον», ως ταϋτα ύπεδεικνύοντο υπό των γεροντοτέρων και μάλλον νουνεχών παιδονόμων εις τάς συγκεντρώσεις, τά γυμνάσια και εις τάς καθ' έκάστην γενομένας συναναστροφάς.¹

12. Σκοπός άγωγής.

Τά τρία ταϋτα παιδαγωγούντα στοιχεία, τά όποια προκαλοϋν την άρετήν : Οί νόμοι, τά ήθη και οί λόγοι πρέπει να έχουν συνταχθῆ αποβλέποντα προς τους έξης σκοπούς :

α) Προς το «'Ωραϊον» από ήθικης και αισθητικης άπόψεως.

β) Προς το «Δίκαιον» το όποϊον πρέπει να διέπη τάς σκέψεις και ένεργείας μας και

γ) Προς το «συμφέρον», το διεπόμενον υπό του δικαίου.

Προέχουσαν παρ' αύτοις θέσιν έπρεπε να έχη έν τη άγωγῇ το «'Ωραϊον» ή ως εκείνοι έλεγον το «Καλόν». 'Ο τρόφιμος έπρεπε να γίνη λάτρης και θαυμαστικής του ήθικου, πνευματικού και αισθητικού ωραίου, διά να γίνη έμμουσος πολίτης και τέλειος άνθρωπος, ένάρετος, καλός και άγαθός.

Διά τουτο ή Μουσική και αί αδελφαι αύτης μαθηματικά έπιστήμαι έπρεπε να κατέχωσι το πλείστον του προγράμματος. Καθ' όσον ή μέν μουσική άρμονία είναι ή τελεία έκδήλωσις της δικαιοσύνης, καθ' ήν έκαστος τόνοσ κατέχει την άρμόζουσαν εις αυτόν θέσιν και παίζει το αναλογοϋν εις αυτόν έργον. Αί δέ μαθηματικά έπιστήμαι δημιουργοϋν εις τον άνθρωπον προς τον θετικισμόν και την γνησιωτέραν μορφήν του Δικαίου, καθ' ό Δίκαιον δέν ύπάρχει έκδοχή να έχη ή κατάστασις άλλως ή ως έμφανίζουσι αυτήν αί μαθηματικά σχέσεις. Διότι αύται αποκλείουσι την δόξαν, «το ένδεχομένως άλλως έχειν». Και διά τουτο είναι κατ' εϋθειαν έπιστήμαι ή νοήσεις και έργον του ειδέναι

Εις δευτέραν παρ' αύτοις μοίραν εύρίσκετο ως προς την διδασκαλίαν ή ανάπτυξις του όρου και της βαθυτέρας σημασίας της έννοίας «Δίκαιον». Τουτο δέ διότι ή κατανόησις αυτού προέκυπτεν έμμέσως από την διδασκαλίαν, από την κατανόησιν των μαθηματικών σχέσεων και των συναφών προς αυτάς μουσικών νόμων, των όποιων ή άρμονία έξεδηλοϋτο εις το άπειρον, εις άριθμούς και μαθηματικά μεγέθη.

Εις τρίτην τέλος μοίραν έτίθετο έν τη διδασκαλίᾳ ό όρος «Συμφέρον», το όποϊον έκανονίζετο και διείπετο από το «Δίκαιον», συμπίμπτον προς αυτό, ως έξυπηρετικόν του δρώτος και πάσχοντος Πολίτου.

¹) Σφοδ λόγ. 101 περί εύτυχίας έκ του 'Ιπποδάμου.

13. "Όροι 'Αγωγής

Κατ' αὐτούς ἡ ἀγωγή, ὡς ἐλέχθη, ὤφειλε νὰ καταρ-
τήση τοὺς ἀνθρώπους φρονίμους. Ἐπρεπεν ὁ ἀνθρώπος
νὰ ἔχη τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητα προσόντα.

Οὕτω ἐπιδεκτικὸς κατ' αὐτούς τελειοποιήσεως ἦτο ὁ ἀν-
θρώπος, ἐκεῖνος ὅστις ἦτο πεπροικισμένος «μὲ κατάλληλον
μνημονικὴν καὶ φιλόπονον φύσιν», ἥτις ἐπέτρεπε καὶ ἠὲν ὀδεῖ
τὴν μάθησιν. Διότι «δύο εἶναι αἱ αἰτίαι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρ-
χεται ἡ γνῶσις εἰς τὸν φρόνιμον». Ἐκ τῆς πρώτης πρέ-
πει «ὁ νοῦς νὰ εἶναι ἐφωτισμένος ἀπὸ διάθεσιν πρὸς μάθη-
σιν καὶ ἀπὸ ἰκανότητα πρὸς κατανόησιν» ἢ πρὸς σύλληψιν καὶ
ἀφομοίωσιν τῆς παρεχομένης ὕλης ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος. Κα-
τὰ δὲ τὴν δευτέραν ὁρος ἀπαραίτητος εἶναι ὁ τρόφιμος «νὰ
λάβῃ μεγάλην θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν». Διότι ὁ
ἀνθρώπινος βίος εἶναι διφυής : θεωρία καὶ πράξις. Εἰς ἀμφο-
τέρας ἐπομένως ὁ τρόφιμος ὤφειλε νὰ καταστῇ ἐπαρκῆς καὶ ἐγ-
κρατής. Διότι ὁ «μὲν τυχὼν θεωρητικῆς μόνον μορφώσεως γί-
νεται τυφλός, ὁ δὲ ἀνατραφεὶς ἀπλῶς μὲ πρακτικὰ μόνον ζη-
τήματα χωρὶς νὰ λάβῃ θεωρητικὴν αὐτῶν κατανόησιν εἶναι
τυφλὸς πάντοτε». Ἄλλος ἀπαραίτητος ὁρος ἔπρεπε νὰ εἶναι
ἡ ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας ἐναρξίς τῆς μορφώσεως τῆς μνη-
μονικῆς καὶ καταλλήλου πρὸς μόρφωσιν φύσεως, ἥτις ἔπρεπε
νὰ ἐξασκηθῇ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀριθμητικῶν σχέσεων, εἰς
τὰ μαθήματα καὶ τὰς θεωρίας ἐκεῖνας, αἵτινες ἀναφέρονται
εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω ὁ νέος θὰ ἦρχετο εἰς
ἐπαφὴν «μὲ τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν» καὶ θὰ ἐγένετο φίλος καὶ
λάτρης τῆς ἀληθείας.

«Μετά τὰς γνώσεις ταύτας», αἵτινες ἀποτελοῦν καὶ τὴν
βάσιν τῆς ὕλης πνευματικῆς τοῦ παιδὸς ἐξελίξεως, πρέπει οὗ-
τος ἐν τῇ περὶ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, νὰ γνωρίσῃ, ἀφ' οὗ καὶ
ἡ ἡλικία τοῦ θὰ ἐπιτρέπη τοῦτο, «τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς νόμους
καὶ τὴν ἐν γένει ἀθροπίνην ζωὴν» καὶ κοινωνίαν, τῆς ἀγωγῆς
οὕτω ἀρχομένης ἀπὸ τῆς γεννήσεως.

14. Παιδία

Ἀπαραίτητον στοιχεῖον μορφώσεως ἦσαν αἱ «Παιδία»
τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ προέλευσις δικαιολογεῖται ὡς

1) Στορ. λόγ. περὶ φρονήσεως ἐκ τῶν τοῦ Κρίτωνος Πυθαγορείου.

2) Αὐτόθι.

3) »

4) »

5) Στορ. λόγ. Γ' περὶ φρονήσεως

6) Αὐτόθι.

7) »

8) »

έξῃς: Αὐταὶ ἔχουν τὴν προέλευσίν των ἐκ τῆς οἰκογενείας, τῆς πρωτίστης αὐτῆς κοινότητος, τῆς ὁποίας ὁ βίος εἶναι σύνθετος «ἐκ χαρᾶς καὶ λύπης.»... Καθ' ὅσον ὁ ἀνθρώπινος βίος ἔχει ἀνάγκην νὰ λαμβάνῃ ἀνάπαυσιν καὶ ἔντασιν πρὸς ἐργασίαν σοβαρότητα καὶ διαχυτικότητα, εὐτυχίαν καὶ δυστυχίαν. Διότι ἢ μὲν ἔντασις καὶ ἢ αὐστηρότης δύνανται νὰ συγκρατοῦν καὶ νὰ περισυλλέγουν τὸν Νοῦν πρὸς ἐφευρετικότητα καὶ φρόνησιν, ἢ δὲ ἄνεσις καὶ διαχυτικότης, παρέχουσαι ἀνάπαυσιν καὶ διασκέδασιν, προπαρασκευάζουν τὸν νοῦν καὶ κάμνουσιν αὐτὸν νεώτερον καὶ θαρραλέον εἰς τὰς πράξεις. Διὰ τοῦτο ἐξευρέθησαν ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων αἱ Παιδιαί. «Παρά τῇ οἰκογενεῖα μάλιστα ὑπάρχουν συντεθειμένα ἐμμέτρως ἢ εἰς πεζὸν ἠθικοῦ περιεχομένου διδάγματα, ποικίλλοντα τὴν ζωὴν τῶν ἐνοίκων ἀποβλέποντα ἄλλοτε πρὸς χαρὰν ἢ λύπην, ἄλλοτε πρὸς εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν.» Ἦσαν Ἠθικὰ διδάγματα ἐν εἴδει παιδιῶν φροντίζοντα νὰ καταστήσουν ποικίλην τὴν ζωὴν τῶν ἐνοίκων καὶ νὰ δώσουν εἰς αὐτὴν ἄλλοτε τὴν τερπνὴν καὶ ἄλλοτε τὴν σοβαρὰν ὄψιν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ. Διότι «ἐὰν ἐν μόνον ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ταῦτα κυριαρχῇ τῆς ζωῆς τότε ὁ βίος γίνεται ἑτερομερῆς καὶ ἑτεροκλινῆς ἢ λίαν σκυθρωπὸς ἢ εἰς ἄκρον ἐπιπόλαιος. Ἡ σύνδεσις ἐπομένως τῶν ἀντιθέτων τούτων στοιχείων πρέπει νὰ γίνεται πρὸς φρόνησιν. Διότι ἡ φρόνησις αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἣτις φέρει εἰς πέρας ὅλας τὰς πράξεις τῆς ζωῆς, αὐτὰς αἵτινες σχετίζονται μὲ τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν καὶ μὲ τὴν εἰς τὸ ἄπειρον τείνουσαν διανόησιν καὶ ζωὴν κατ' αὐτούς.

15. Πολιτικὴ εὐρυθμία καὶ εὐνομία.

Ἄλλ' ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ποῦ ἔπρεπε νὰ τεῖνῃ; Εἶπομεν εἰς τὴν πολιτικὴν εὐρυθμίαν. Διὰ τοῦτο πρέπει διὰ τῶν λόγων, τῶν ἐθῶν καὶ τῶν Νόμων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκπαιδεύεται ὁ ἀνθρώπος «νὰ προσπαθήσωμεν ὥστε ἡ πόλις νὰ καταστῇ εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη ἀρμονικὴ καὶ συμφωνοῦσα καὶ ὄχι στασιάζουσα καὶ διαμαχομένη», ¹ μία τουτέστι καὶ ὄχι πολλαί.

Ἡ κανονικὴ αὐτῆ σύνδεσις καὶ συμφωνία τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Πολιτείας θὰ γίνῃ α) «Ἐὰν αἱ ψυχικαὶ τάσεις τῶν νέων περιορίζωνται καὶ ὀδηγοῦνται νὰ ἀκολουθοῦν τὴν μέσσην μεταξὺ εὐχαρίστων καὶ δυσσάρεστων ὁδόν» ² ἀποφευγομένης πάσης ὑπερβολῆς· β) «Ἐὰν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν παρουσίαν

¹) Stob λόγ. 101. Περὶ εὐτυχίας.

²) Αὐτόθι.

«λαμβάνουν ἐκ τῆς γεωργικῆς τῶν ἐργασίας τὰ νόμιμα καὶ ἀναλογοῦντα εἰς αὐτοὺς μέρη τῆς προσόδου.»¹ Καὶ γ) «Ἐάν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξουσίαν «κατέχωσι τὰς μὲν ἐξουσίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἀνάγκην ἀρετῆς οἱ ἐνάρετοι, τὰς δὲ τοιαύτας αἰτίνας ἔχουσιν ἀνάγκην ἐμπειρίας οἱ ἔμπειροι»,² ὅποτε ἕκαστος κατὰ δίκαιον καὶ εἰμαρμένην θὰ ἦρχεν, ὅποτε οὐδεὶς θὰ ἰδιοποιεῖτο τινα, ἀλλὰ θὰ εἶχε καὶ θὰ ἦρκεῖτο εἰς τὰ ἴδια καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς εἰδικότητός του, ἐφαρμοζομένης οὕτω πλήρως καὶ καθ' ὅσον ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν τῆς δικαιοσύνης.

Εἴπομεν ὅτι διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀρετῆς: τῆς «γνώσεως», τῆς «δυνάμεως» καὶ τῆς «προαιρέσεως» ὁ ἄνθρωπος γίνεται «σπουδαῖος» ὅτε αἱ σκέψεις, αἱ πράξεις καὶ ὁ ἐν γένει βίος του θὰ διέπεται ἀπὸ τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀρετῆς, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ὄργανον.

Κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ Πολιτεία γίνεται σπουδαία. Διὰ τὴν ὑπάρξην ὁμως τοιαύτη, ὡς ὠργανωμένον καὶ ἀρμονικῶς λειτουργοῦν σύνολον ἔχει αὕτη ἀνάγκην «ὡς ἡ λύρα προσαρμογῆς»³ συναρμολογήσεως δηλαδὴ τῶν μερῶν αὐτῆς πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν καὶ ἀπόδοσιν τοῦ «δικαίου» ἢ «συμφέροντος» εἰς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους.

Καὶ ἐπειδὴ «ὅ,τι εἶναι διὰ τὴν λύραν ἡ ἀρμονία εἶναι διὰ τὴν Πολιτείαν ἡ εὐνομία· καὶ ὅπως ἡ ἀρμονία εἶναι ἀρετὴ τοῦ κόσμου τοιουτοτρόπως ἀρετὴ τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ εὐνομία». ⁴ Διότι «Ἐάν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον ἀρμονία καὶ θεία ἐπίβλεψις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διετηρῶντο εἰς ἀρμονικὴν ἀκόμη κατάστασιν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καλῶς διατεταγμένα. Οὕτως καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς πόλεις ἐάν δὲν ὑπάρξῃ εὐνομία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς ἐνάρετος καὶ εὐδαιμόνων πολίτης». ⁵

Διὰ τὴν ὑπαρξίν ἐπομένως ἐναρέτων καὶ εὐδαιμόνων πολιτῶν πρέπει κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία νὰ καταστήσουν τούτους πιστοὺς θεράποντας καὶ ἐραστὰς τῆς πειθαρχίας, τῆς ὑπακοῆς εἰς τοὺς Νόμους, ἐραστὰς τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τῆς εὐνομίας, χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν Δωρικῶν πολιτειῶν, τῶν ὁποίων τὰ πολιτεύματα προέκρινεν ἡ φιλοσοφία τῶν δημοκρατιῶν, τροποποιημένα καθ' ὃν βλέπομεν τρόπον. Κατ' αὐτοὺς τὴν τάξιν τῶν ἐφόρων εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἀρχῶν ἢ τυράννων εἰς τὰς ἄλλας δωρικὰς πόλεις ἐλάμβανεν ὁ ἄρχων ὡς Νοῦς, τὴν ἀρχὴν δὲ τῶν εἰλώτων εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς τὰς ἄλλας Πολιτείας τὴν τοιαύτην τῶν περιοίκων ἢ πενεστῶν θὰ εἶ-

¹) Stob. λόγ. 101 Περὶ εὐτυχίας.

²) Stob. λόγ. ΡΑ. Ἐκ τῶν τοῦ Εὐρυφάμου.

⁴ Αὐτόθι.

⁵) »

χον οί πνευματικῶς ὑστεροῦντες καί τελείως διὰ πᾶσαν πνευματικὴν ἐργασίαν, ἀνίκανοι, δυνάμενοι ὁμῶς νὰ ἐκμάθωσι τέχνην τινά, ἢ ὁποία ὡς καί ἡ γεωργία θὰ ἐξυπηρέτει τὴν ἰθὺν οὖσαν τάξιν ἢ τὴν Πολιτείαν.

16. Βάσεις τῆς Πλατωνικῆς Φιλοσοφίας εἰδικώτερον.

Ἐπειδὴ αἱ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος περὶ φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρουν εἶναι ἀλληλένδετοι μετὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, αἵτινες σχετίζονται μετὰ τὴν δημιουργίαν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν Νοῦν, διὰ τοῦτο εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἐν προομίῳ νὰ ἀναφέρωμεν τὰς θεωρίας ταύτας εἰς γενικὰς πάντοτε γραμμάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ φανῆ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μετὰ τὰς ἰδιότητας καὶ ἀνάγκας αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι θὰ δικαιολογοῦν καὶ θὰ ἐξηγοῦν τὰ παιδαγωγικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων διὰ νὰ διαπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον πολίτην τοῦ κατάλληλου διὰ τὴν Πολιτείαν του.

Ἄς κάμωμεν λοιπὸν μίαν παρένθεσιν, φαινομενικῶς ἴσως πρῶτότερον. Ἔστω.

Ὁ Πλάτων προκειμένου περὶ τῆς κοσμοποιουῦ δυνάμεως ἔλεγεν, ὡς οἱ Πυθαγόρειοι, ὅτι «ὁ Χρόνος ἦτο σύγχρονος μετὰ τὴν ἐν τῷ κενῷ ἀκατάστατον ὕλην» καὶ κατ' ἀνάγκην μετὰ τὴν πρώτην αἰτίαν¹

Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ δύναμις αὕτη, ἥτις ἀπέβη καὶ ἡ διακοσμήσασα καὶ εὐπρεπίσασα καὶ θέσασα εἰς ἀρμονίαν τὸν κόσμον αἰτία;

Ὁ Πλάτων μετὰ τὴν ποιητικὴν του φαντασίαν, τὸ δημιουργικὸν του δαιμόνιον καὶ τὴν συνδυαστικὴν του ἰκανότητα πρὸς ἐνοποιήσιν ξένων θεωριῶν, ὑπῆρξεν ἀφθαστος, ὑπῆρξεν «Ἕλληνα», θαυμάσιος διασκευαστὴς ξένων ἀρχῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔδιδε τὸν λεπτὸν καὶ διαφανῆ, τὸν πρωτότυπον εἰς κάλλος Ἕλληνικὸν τύπον.

Οὕτως διὰ νὰ σχηματίσῃ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν ὄντων καὶ τὴν πηγὴν τῆς νοήσεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔλαβε καὶ υἱοθέτησεν.

α) Ἐκ μὲν τῶν Ἑλεατῶν φιλοσόφων² τὴν πρώτην αὐτῶν ἀρχὴν, τὸ Ὄν, τὸ ὁποῖον ὁ Παρμενίδης ἐθεώρει ὡς ἀντιπροσωπεῖον τὴν εἰκόνα τοῦ πραγματικοῦ. Διότι τοῦτο ἦτο ὡς ἡ Πυθαγόρειος Μονάς, ἓν, ἀδιαίρετον καὶ ἀμετάθετον. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο τοῦτο νοητὸν, διὰ τοῦτο ἦτο Νοῦς καὶ συνεπῶς αἰώνιον, «ἀρχὴ τῆς ἐπιστήμης» «αἰτία Κρείττονος κόσμου», «ἀρ-

¹) Πλάτων. Τίμ. 38 «Χρόνος μετ' οὐρανοῦ γέγονεν.» Τίμ. Λοκρός 94 — 95.

²) Rousset Hist of philos. 141. London 1945. Ἴδε Σέξτος Ἐμπεῖρ.

χή τῶν πάντων» καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς Πυθαγορείους «Θεὸς Δημιουργός.»¹

β) Ἐκ τοῦ Σωκράτους ἐδέχθη τὰς περὶ ὄντως ὄντος «θεωρίας αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον συνέπιπτε μὲ τὴν Μονάδα καὶ τὸν Νοῦν τῶν Πυθαγορείων.»

γ) Ἐκ τοῦ Ἡρακλείτου παρέλαβε τὰς περὶ πυρός, αἰωνίας κινήσεως καὶ ῥοπῆς τῶν πάντων θεωρίας. Καὶ τέλος ἐκ τῶν λίαν συμπαθῶν εἰς αὐτὸν Πυθαγορείων ὢν καὶ ὁ ἴδιος κατὰ βάθος καὶ οὐσίαν Πυθαγόρειος ἔλαβε καὶ υἱοθέτησε τὴν ἀρχὴν αὐτῶν «Εἶδος καὶ Μορφή», ἣτις εἶχε τὴν δύναμιν τῆς διαπλάσεως καὶ τακτοποιήσεως τῆς ἀκαταστάτου καὶ ἐν κινήσει διατελούσης ὕλης. Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο μόνον κατανοητὴ καὶ ἐπομένως ἦτο Νοῦς καὶ ὡς τοιοῦτος αἰώνιος καὶ Δημιουργός Θεός.

17. Θεωρία τῶν Ἰδεῶν. Γενικαὶ ἔννοιαι περὶ δημιουργίας Νοῦ—ψυχῆς.

Τὰς ὡς ἄνω φιλοσοφικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν διαφόρων σχολῶν ὡς: κοσμογονικαὶ ἀρχαί, παραλαμβάνει συνενώσας ὁ Πλάτων μὲ βάσιν τὰς Πυθαγορείους σφαίρας ἢ κόσμους, καὶ δημιουργεῖ τὴν μεγαλεπήβολον θεωρίαν τῶν «Ἰδεῶν», τῶν γενικῶν ἐννοιῶν δηλαδή, αἵτινες ἦσαν αὐθύπαρκτοι πνευματικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι περιεῖχον ἐντός των ὡς τὸ Πυθαγόρειον «Εἶδος» τὴν δύναμιν, τὴν μορφήν καὶ τὴν δεξιότητα τῆς διαπλάσεως καὶ τακτοποιήσεως τῆς ὕλης.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἰδεῶν τούτων καὶ κατ' ἀξίαν εὕρισκεται τὸ Σωκρατικὸν ὄν ἢ ἡ «Ἰδέα τοῦ ὄντως ὄντος», ἡ Πνευματικὴ εἰκὼν, ἡ γενικὴ δηλαγὴ ἔννοια τοῦ κόσμου.

Ἡ ἰδέα αὕτη ἐκπροσωποῦσα τὴν ἔννοιαν τοῦ πραγματικοῦ ἢ τὸν τρόπον «πρὸς ἀληθείην» τοῦ Παρμενίδου² ἣτις ἀνέλαβε τὴν κατάταξιν τῆς ἐν ῥοῇ εὕρισκομένης αἰσθητῆς οὐσίας τοῦ Ἡρακλείτου, καὶ ἐπειδὴ ἦτο μόνον νοητὴ, διὰ τοῦτο ἦτο Νοῦς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο αἰώνια καὶ ἀμετάβλητος³ πηγὴ καὶ ἀρχὴ τῆς γνώσεως, Θεὸς Δημιουργός ἐπομένως.

Ἐπ' αὐτοῦ ἢ μάλλον ἐπὶ τῆς Ἰδέας αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς γενικῆς ἐννοίας του ὡς εἰς «τύπον» ἀπετυπώθη ἡ ἐν ῥοῇ ἀκατέρ-

¹) Ἰδε ἄνωτέρω σελ.

²) Ἐγχειρ. Φιλοσοφ. Ἀντωνιάδου σελ. 225.

Roussé His L. western philosophy σελ. 171.

³) Ronssel Hist of philos 67 London 1945.

⁴) Ἀντωνιάδου Ἱστορ. Φιλοσ. σελ. 72 πρβ. Σέξτον Ἐμπειρ. Παραβ. ὑποτ. Α. 224, Σιμπλίκιος ἀπόσπ. 23, 4d.

γαστος ὕλη, ἡ ὁποία «ἐν διαστήματι χρόνου» σχηματοποιουμένη καὶ διαπλαττομένη ἔλαβε τὴν μορφήν τῆς συλληφθείσης εἰκό-
νος. Καὶ ἐπειδὴ ὁ συλλαβὼν τὴν εἰκόνα ταύτην ἦτο ὁ τέλειος
Δημιουργὸς Νοῦς, καὶ συμπεριελήφθη ὅλη ἢ ἐν τῷ κόσμῳ ὕλη
διὰ τοῦτο καὶ ὁ κόσμος εἶναι τέλειος, ὡς μίμημα τελείου καλ-
λιτέχνου συμπεριλαβόντος ὅλον τὸ πρὸς δημιουργίαν ὕλικόν.

Ἄλλὰ πῶς θὰ ὑπάρχη εἰς τὸν νοητὸν καὶ αἰσθητὸν κό-
σμον ἡ ἀπαραίτητος ἁρμονία;

Ὅπως παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, τὰ μικρότερα τῶν ἀγα-
θῶν δορυφοροῦν ἢ ὑπηρετοῦν ἐκ λόγων ἠθικῆς τάξεως καὶ σκο-
πιμότητος τὰ μεγαλήτερά των, ἡ μὲν ψυχὴ τὸν Νοῦν, ὁ δὲ
Νοῦς τὸν Θεόν, ὁ δὲ Θεὸς δεσπόζων καὶ ἄρχων τοῦ κόσμου
ἄρχει ἐπ' αὐτοῦ «πολιτικὴν ἀρχήν», ἐπωφελῆ διάτε τὸν Θεόν
καὶ τὴν παγκόσμιον ἁρμονίαν καὶ τάξιν, τοιοῦτοτρόπως καὶ πα-
ρὰ τῷ Πλάτωνι τηρεῖται ἡ αὐτὴ τάξις ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ πνευματι-
κῇ διατάξει καὶ διακυβερνήσει τοῦ κόσμου τῶν Ἰδεῶν.

Οὕτως ἡ μὲν «Ἰδέα τοῦ ὄντος ὄντος», ὡς ἐκπροσωποῦ-
σα αὐτὸν τὸν Θεὸν Δημιουργὸν τοῦ Παντός ὑπέρεκειται ὡς «Ἰ-
δέα τοῦ ἀγαθοῦ» καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνωτάτην νοητὴν σφαῖ-
ραν, διευθύνουσα ἀφ' ὕψηλοῦ τὸ σύμπαν καὶ ἀφήνουσα εἰς αὐ-
τὸ πᾶν ἀγαθόν, μένουσα ἀκίνητος, μὴ μετατιθεμένη ἐκ τῆς φθο-
ρᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν.

Κάτωθεν ταύτης, ὑπηρετοῦσα καὶ ὑπακούουσα εἰς αὐτὴν
εἶναι ἡ «Ἰδέα τῆς Ἐπιστήμης», οὕσα ὡς Νοῦς ἀρχὴ τῆς Ἀλη-
θείας.

Κάτωθεν πάλιν αὐτῆς εὐρίσκεται ἡ «Ἰδέα τῆς οὐσίας»¹
γενικὴ ἔννοια τοῦ πραγματικοῦ, σχηματιζομένης οὕτως μιᾶς
θείας ὑπαλληλίας, ἥτις ὡς Θεός, ὡς Νοῦς καὶ ὡς δύναμις δι-
ευθύνει τὸν νοητὸν καὶ ὄρατὸν κόσμον.

Οὕτως ἐξηγεῖται διατὶ παρὰ τὸν ἕνα αἰώνιον καὶ πηγὴν
πάσης ἀρετῆς καὶ ἀγαθότητος παρὰ τὸν αἴτιον πάσης γνώσε-
ως Θεόν, ὑπάρχει καὶ πλῆθος ἄλλων ὑποτελῶν, ἀγενήτων καὶ
αἰώνιων Θεῶν,² οἵτινες ἐπομένως πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἀ-
πλαῖ θεῖαι ἐκδηλώσεις, ὡς ἀπλᾶ μᾶλλον νήματα, ἰδιότητες, οἱ
ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἐκφραζόμεναι Θεοί, αἱ ὁποῖαι ἐκκινοῦν καὶ
ἀπλοῦνται εἰς ὅλους τοὺς ὄρατους καὶ ἀοράτους κόσμους, εἰς
τοὺς ὁποίους μεταβιβάζουσι τὰς ζωοποιὺς θείας των φύσεις³
καθιστῶσαι τὸν κόσμον ζῶντα καὶ λογικὸν ὀργανισμόν, εἰς τὸν
ὁποῖον ἀπλοῦται τὸ θεῖον ζωοποιὸν πνεῦμα, ὁ Νοῦς.

α) Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ ἔννοια ἐπομένως περὶ Θεοῦ ἀποκορυφούται εἰς τὴν

¹) Πλάτ. Τίμ. 37a—b.

²) Πλάτ. Τίμ. 37c.

³) Αὐτ. 39e καὶ ἐξῆς Νόμ. I. 888d καὶ ἐξῆς IB 966d.

«Ίδέαν τοῦ ἀγαθοῦ», τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖται ἀπὸ τὸν Νοῦν καὶ ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, τὴν δύναμιν τοῦ πραγματικοῦ. Παρὰ Πλάτωνι ἡ «Ίδέα τοῦ ἀγαθοῦ» δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀτέλειαν ἢ κακίαν ὡς εἰ ἀνθρωπόμορφοι Θεοὶ τῆς πολυθείας. ¹ Ὁ Θεὸς τοῦ Πλάτωνος ὡς Νοῦς εἶναι πάνσοφος, ² παντογνώστης, πηγὴ δικαιοσύνης, ³ χρησιμότητος, προνοίας καὶ ἀληθείας. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὸν πολυθεϊσμόν περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν ἔκτενῶς.

Ἡ «Ίδέα τοῦ ἀγαθοῦ», ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς σκεπτομένη ὡς «Πατὴρ τοῦ Παντός» καὶ «Πηγὴ παντός ἀγαθοῦ», «μακρὰν πάσης κακίας», ὡς Νοῦς. «Εὑρίσκειν ὅτι κανὲν ἀπὸ τὰ ὀρατὰ φυσικὰ σώματα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε Νοῦν καὶ ἐπειδὴ πάλιν ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ Νοῦς εἰς σῶμα ἄψυχον, διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν ψυχὴν ἐνέβαλε Νοῦν, εἰς δὲ τὸ σῶμα ἀφοῦ ἐνέπνευσε ψυχὴν συνήρμοσε τὸ Σύμπαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ γίνῃ τοῦτο ὄσον τὸ δυνατόν καλύτερον ὡς πρὸς τὴν φύσιν». ⁴

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ κόσμος εἶναι ἓν θαυμάσιον καὶ ζωντανὸν καὶ λογικὸν ὄλον. ⁵ Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἰδίαν του σύστασιν εἶναι φθαρτὸς ὡς πρὸς τὴν θείαν ὁμῶς βούλησιν τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀφθαρτος, αἰώνιος καὶ τέλειος ὡς ἀπομίμησις τοῦ «αὐτοζώου καὶ ἀϊδίου Θεοῦ», ⁶ ὅστις ἐδημιούργησε, οὐνέλαβε μᾶλλον τὸν κόσμον κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς «Ίδέας τοῦ ἀγαθοῦ», ἐνῶ τὰ ζῶα, ὡς συλληφθέντα κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν «Ίδέας» ὑπὸ τῶν γεννητῶν Θεῶν εἶναι θνητά, ἐξαιρέσει τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἣτις εἶναι τμῆμα τῆς θείας «Ίδέας τοῦ ἀγαθοῦ» καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀθάνατος, γνωρίζουσα τὴν φύσιν καὶ τοὺς εἰμαρμένους νόμους τοῦ Παντός. ⁷

β) Θεῖον Πνεῦμα ἢ λογιστικὸν ψυχῆς.

Αἱ ψυχαὶ κατ' ἀρχὰς τέλειαι καὶ μὴ διαφέρουσαι ὡς πρὸς τὴν φύσιν, ⁸ ἀπὸ τὴν ζωογονοῦσαν τὸ σύμπαν ψυχὴν, τὴν ἐκπορευομένην ἀπὸ τὴν «Ίδέαν τοῦ ἀγαθοῦ», ἀφ' οὔ παρέμειναν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τοὺς οὐρανίους κόσμους, κατῆλθον εἰς τὸν αἰσθητὸν ἀνθρώπινον κόσμον, ζωοποιοῦσαι ἐκάστοτε αὐτὸν συνεχίζουσαι οὕτω τὴν θείαν αἰωνιότητα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, φέρουσαι ἐντὸς των τὸ θεῖον πνεῦμα, τὸ «λογιστικόν».

41β.

¹) Πλάτ. Φίληβ. 33b θεαίτ. 176α, Εὐθύφ. 66. Πολιτ. 277e Νόμ.

²) Φαίδ. 97c φίλ. 28d.

³) Θεαίτ. 176 Νόμ Δ. 716α | 90ος α.

⁴) Πλάτων Τίμ. 30β.

⁵) Αὐτόθι Φαίδ. 246 Τίμ. Λοκρ. 94.

⁶) Αὐτόθι.

⁷) Πλάτ. Τίμ. 35.

Τούτο ὡς Νοῦς ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ δεσπόζη καὶ νὰ ὀδη-
γῆ τὴν ψυχὴν διὰ νὰ καταπολεμῆ τὰς ἀδυναμίας καὶ κακίας
αἵτινες ἐπικαθήσασαι ἐπὶ τῆς ψυχῆς, κατέστησαν αὐτὴν γεώδη
καὶ πλήρη ἀδυναμιῶν ἐκ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ θυμοειδοῦς αὐ-
τῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διὰ νὰ ἀπσπασθῆ ἐπιβάλλεται ὁ διὰ
τῆς φιλοσοφίας καὶ μελέτης ἐξαγνισμὸς καὶ ἡ ἐπαναγωγὴ
αὐτῆς εἰς τὴν πηγὴν ἐξ ἧς προήλθεν, ἄλλως θὰ ἀπαιτηθῆ σει-
ρὰ ὀλόκληρος κατὰ Πυθαγόρειον τρόπον, διαδοχικῶν ἐνσω-
ματώσεων ¹ πρὸς τελικὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς.

Ἄπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ψυχὴ θεωρεῖται ὡς καὶ πα-
ρὰ τοῖς Πυθαγορείοις δεσμῶτις τοῦ σώματος, ² ὁ δὲ θάνατος
ἀπελευθέρωσις αὐτῆς. ³ Ἡ ἀπελευθέρωσις ὁμῶς αὕτη δύναται
νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ μελέτης.

18 Φύσις Ἀνθρώπου. Ψυχὴ Νοῦς.

Εἶδομεν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς τμῆμα τῆς «Ἰδέας
τοῦ ἀγαθοῦ» εἶναι ἀθάνατος, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀγε-
νήτου Θεοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ
Παντός, ⁴ ἥτις τεθεῖσα εἰς τὸν ἄνθρωπον κατέστησε καὶ αὐτὸν
ζῶσαν, δρῶσαν καὶ εὐδαίμονσ ὑπαρξιν, ὡς κατέστη ζῶν, δρῶν
καὶ εὐδαίμων ὁ κόσμος ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς
μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ Νοῦ. Οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχοντο τὸ Λογι-
στικόν, τὸν Νοῦν ὡς κατοικοῦντα ἐντὸς τῆς ψυχῆς διὰ νὰ ἄρχῃ
τοῦ θνητοῦ μέρους.

Καὶ ὁ Πλάτων παραδεχόμενος τὴν ψυχὴν ἀθάνατον καὶ
ἐμπνέουσαν ζωὴν εἰς τὴν ὕλην, θεωρεῖ τὴν ψυχὴν διὰ τὴν ὑπαρ-
ξιν τοῦ Νοῦ ἐν αὐτῇ, αἰτίαν τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἐξελίξεως
καὶ τελειοποιήσεως. ⁵

Εἶδομεν ὅτι παρὰ Πλάτωνι ὁ Νοῦς εἶναι αἰώνιος, ἄφθαρ-
τος ὡς πάντοτε μένων ἀμετάβλητος, τοῦ ὁποῦδῶς ἡ κατα-
νόησις ἐκφεύγει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, δυνά-
μενος μόνον νὰ συλληφθῆ εἰς τὸν νοιτὸν καὶ ὄνειρώδη κόσμον
τῆς Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ἀπόλυτον «καλόν, σοφόν, ἀγαθόν
καὶ πᾶν ὅ,τι εἶναι τοιοῦτον». ⁶ Κατ' αὐτὸν ὁ Νοῦς, ἡ νοοῦσα
καὶ διακυβερνώσα τὸ σύμπαν Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τῆς αὐ-
τῆς μὲ τὸν ἑαυτὸν του φύσεως καὶ προγενέστερος τῆς συν-
τάξεως τῆς ὕλης, συμπίπτων μὲ τὸν χρόνον. ⁷

¹) Πλάτ. Τίμ. 41-42.

²) » Φαίδ. 67 c.

³) Αὐτόθι 67 c.

⁴) Πλάτων Τίμ. 41.

⁵) » Φαίδρ 78. Τίμ. 28 c, 48, 51, 52.

⁶) » » 246.

⁷) » Τίμ. 39.